

Vzdělávání sluchově postižených dětí: příliš problémů, které inkluze neřeší

Odborníci mají jasno, prospěšnější než připravovaná inkluze by byla jasná koncepce vzdělávání neslyšících

VÁCLAVA BURDOVÁ

Praha – Chybějící koncepce ministerstva školství, málo odborníků, nevyhovující podmínky ve školách. To jsou jen některé problémy, které doprovází vzdělávání sluchově postižených dětí. Inkluze není největším problémem ani řešením, shodují se odborníci. Pozornost by se měla zaměřit jinde. V Česku totiž chybí jednoznačný přístup, jak vůbec sluchově postižené děti vzdělávat.

Prezident Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP) Petr Vysuček zažil problematiku vzdělávání sluchově postižených na vlastní kůži. Sám patří mezi uživatele znakového jazyka, je neslyšící. Zlepšení situace sluchově postižených dětí se věnuje celý profesní život.

Inkluze neslyšících dětí, které využívají znakový jazyk, do běžných škol podle něj není ideální, naopak může paradoxně vést až k jejich vyčlenění ze společnosti. „Domnívám se, že pro neslyšící děti, které mají znakový jazyk jako mateřský jazyk, je inkluzivní způsob vzdělávání s cílem, aby z nich vyrostly „zdraví dospělí jedinci“, kteří jsou schopni plně se začlenit do většinové společnosti a být jako slyšící, počáteční segregaci,“ uvedl.

Inkluzivní vzdělávání jako takové je podle jeho vyjádření vhodným trendem a logickým krokem k tomu, aby děti s různými speciálními potřebami mohly navštěvovat běžné školy v místě svého bydliště. Upozorňuje však, že u neslyšících dětí je situace jiná. „Jako jediní mají jiný, to jest svůj jazyk, kterým je český znakový jazyk,“ vysvětlil Vysuček.

Právě jazyková bariéra představuje jeden z největších problémů, se kterými se děti se sluchovými potížemi od malíčka setkávají. Kritické období, ve kterém se u dítěte rozvíjí řeč, nastává ještě před nástupem do školy. Když se u malého dítěte zjistí, že špatně slyší, musí se rodiče na základech rad odborníků a lékařů rozhodnout, zda s ním budou komunikovat běžnou mluvenou češtinou, nebo znakovým jazykem. Pro každého je vhodné něco jiného.

Tato volba je přitom zásadní. Ačkoliv to nemusí být zřejmé, český mluvený jazyk a český znakový jazyk se od sebe podstatně liší. Jde o dva naprosto cizí jazyky, jako jsou

VZDĚLÁVÁNÍ neslyšících je podle vývojové psycholožky Markéty Šmídové například v USA na vyšší úrovni, než v Česku. Hlavním problémem je chybějící koncepce. Foto: ČTK/AP/Kevin Kilhoffer

třeba čínština a angličtina. Podle různého stupně poruchy sluchu mohou děti fungovat s kompenzačními pomůckami, naslouchadly, kochlearovými implantáty. Ani ty nemusí nezaručit, že dítě uslyší jako ostatní.

ných souhlasí i Andrea Hudáková, ředitelka Ústavu jazyků a komunikace neslyšících Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Důležité je podle ní dětem umožnit, aby měly kromě slušného vzdělání také možnost najít si ve třídě ka-

ke slyšícím pedagogům,“ vysvětluje Hana Marie Kunešová, šéfredaktorka časopisu sluchově postižených Gong.

Nedostatek úspěšných neslyšících je podle odborníků zásadní problém. „Nejlepší školy mají v USA neslyšící re-

Domnívám se, že pro neslyšící děti, které mají znakový jazyk jako mateřský, je inkluzivní způsob vzdělávání s cílem, aby z nich vyrostly „zdraví dospělí jedinci“, kteří jsou schopni plně se začlenit do většinové společnosti a být jako slyšící, počáteční segregaci.“

Petr Vysuček, ředitel Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel

Vývojová psycholožka Markéta Šmídová má se vzděláváním neslyšících dětí zkušenosti z Česka i ze zahraničí. Lidé se podle ní na neslyšící v České republice dívají příliš úzce, pouze z lékařského pohledu. „Naše evropská společnost je stále velmi medicínsky orientovaná, nemá ráda odlišnosti od tak zvaného normálu a chce je okamžitě lékařsky opravit,“ vysvětlila s tím, že vzdělávání sluchově postižených se v různých zemích odráží právě od toho, jak se společnosti staví k odlišnostem. Místo toho, jak dětem se sluchovým postižením pomoci ve společnosti uspět, se podle ní příliš dbá na to, jak jim opravit sluch. To v mnoha případech nelze.

S úzkým pohledem na problematiku sluchově postiže-

marády. „Často se hledí na známky a na to, jak to udělat, aby děti prospívaly v hodině. To se jim často daří. Trpí ale nedostatečným sociálním kontaktem,“ vysvětlila Hudáková.

Cizinec mezi spolužáky

K tomu, aby se dítě, které ke komunikaci využívá znakový jazyk, domluvilo v běžné třídě se svými spolužáky a učiteli, potřebuje nutně tlumočnicka. Ve třídě si tak neustále může připadat jako cizinec. Navíc kolem sebe nemá žádné neslyšící vzory. „Právě neslyšící pedagogové slouží dětem i jejich rodičům za jazykový a osobnostní vzor úspěšného dospělého neslyšícího, stejně jako u dětí slyšících ve vztahu

ditele, nejen učitele. Můžete tam vést kvalifikovanou diskuzi ve znakovém jazyce s neslyšícími právníky, poradci pro školskou politiku, s neslyšícími psychology, lingvisty, počítačovými experty, účetními, se sociálními pracovníky,“ vyjmenovala Markéta Šmídová s tím, že český systém dětem s těžšími sluchovými postižením příliš nedovoluje uspět. „Naším slyšícím rodičům, potažmo celé společnosti, chybí pozitivní vzory dospělých neslyšících, v televizi jim je neukazují,“ dodala. Podle Hudákové to navíc vede k tomu, že si neslyšící děti mohou myslet, že až vyrostou, budou slyšet. Kolem sebe totiž vidí pouze slyšící dospělé.

Z tohoto hlediska je pro znakový jazyk děti velice důležité,

setkávat se se znakovými dospělými. Speciální škola tak může být velmi prospěšná. „Díky kvalitnímu vzdělávání v prostředí třeba speciální školy, kde jsou obklopeni jazykem, který je jim smyslově dostupný, a v prostředí, kde vidí dospělé neslyšící učitele, se kterými se mohou identifikovat, a kde se přirozeně učí sociální dovednosti, se budou lépe orientovat ve světě, budou mít pevně ukotvený mateřský jazyk, své přátele a lépe se včlení do slyšící společnosti,“ uvedl Vysuček.

O zařazení dítěte do běžné, nebo speciální školy rozhodují rodiče a odborníci ze Speciálního pedagogického centra. U dětí se sluchovým postižením nikdy není jisté, zda se naučí mluvenou řeč zcela. Pozdější přestup na znakovou řeč, která se pro ně stane cizím jazykem, je problematický. „Toto je bohužel případ mnoha sluchově postižených dětí, které byly systémem zanedbány – nerozvine se u nich pořádně žádný jazyk, budou celoživotně v takzvaném bezjazyčí,“ vysvětlila Šmídová.

Velkým problémem českého vzdělávání neslyšících je podle odborníků chybějící koncepce, jak děti vzdělávat. „Je třeba, aby se za podpory ministerstva školství ustanovil multidisciplinární tým a vytvořila se moderní koncepce vzdělávání – co chceme a jakým způsobem toho dosáhneme,“ popsala Šmídová s tím, že koncepce musí zahrnovat všechny vzdělávací stupně, včetně raného dětství.

Bez koncepce nepomůže ani zavádění moderních pomůcek a postupů. „V současnosti propagovaná podpůrná opatření nejsou vlastně ukotvena v žádné koncepci, kdyby došlo na věc, tak nikdo neví, jak je v praxi uplatňovat a navíc ještě hodnotit. Není jak a podle čeho, není kým. Jsou to pouhé vrtkavé berličky bez solidního základu,“ dodala.

Nutnost koncepce zdůrazňuje i Andrea Hudáková. „Je technicky nemožné komunikovat tak, aby to vyhovovalo všem. Koncepce by měla obsahovat, jaké jsou naše základní cíle,“ vysvětlila. Konkrétně by se de ní měly připravit dokumenty, jak děti při vzdělávání rozdělovat, jaká bude koncepce vzdělávání ve znakovém jazyce, ve vzdělávání v češtině jako druhém jazyce a v dalších cizích jazycích, nebo jak se budou děti vyučovat o kultuře a historii neslyšících. Ta se nyní učí pouze na vysoké škole.